

RECENZE

Vyšný Peter – Puchovský Ján. Právne dejiny Latinskej Ameriky: Koloniálne obdobie a obdobie nezávislých štátov. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2021, 336 s.

Hoci sa právne dejiny Latinskej Ameriky môžu pre slovenských či českých právnych vedcov zdať príliš geograficky vzdialenou, a tak aj pre výskum málo atraktívnu problematikou svetových dejín štátu a práva, dvojica slovenských právnych historikov a iberomerikanistov *Peter Vyšný* a *Ján Puchovský* vo svojich vedeckých prácach¹ dlhodobo preukazujú, že to tak nie je. Táto problematika má čo ponúknuť aj európskej právnickej akademickej obci, keďže dostatočne celistvé poznanie európskeho kontinentálneho právneho systému predpokladá skúmanie a porovnávanie jeho všetkých, viac-menej svojských, avšak zo zhruba rovnakých, historických normatívnych a doktrínálnych základov vychádzajúcich subsystemov, medzi ktoré patrí aj značne komplexný latinskoamerický subsystem, tvorený právnymi poriadkami štátov Latinskej Ameriky okrem Belize, niektorých karibských ostrovov, napríklad Bahám, a čiastočne aj Guyany. Preto treba privítať úsilie uvedených autorov priblížiť dejiny štátu a práva Latinskej Ameriky, zhmotnené do podoby tu recenzovanej vedeckej monografie, ktorá otvára brány poznania tohto zaujímavého subkontinentu, pričom ako bohatý zdroj faktografických i bibliografických informácií môže v našich podmienkach užitočne poslúžiť tak študentom (ako učebnica či pri tvorbe rôznych výstupov), ako aj právnym a prípadne aj iným vedcom (napríklad historikom či politológom) pri ich bádani. Napísanie recenzovaného diela bolo nepochybne náročnou úlohou vyžadujúcou si okrem dobrej znalosti dejín, práva a viacerých cudzích jazykov aj schopnosť vhodne sprostredkovať takúto veľmi rozsiahlu, zložitú a mnohorozmernú tému slovenským či českým čitateľom, ktorí sa s ňou stretávajú v zásade po prvý krát. Odborné i popularizačné práce o Latinskej Amerike, dostupné v slovensko-českom priestore, nie sú totiž koncipované z perspektívy právnej histórie, respektíve ide o práce z oblasti všeobecných dejín, medzinárodných vzťahov, politológie, ekonómie, etnológie, antropológie, literárnej vedy a podobne. Naproti tomu tu recenzovaná monografia je systematicky zameraná na právne dejiny Latinskej Ameriky, čo sa prejavuje, okrem iného, jej založením z väčšej časti na právnych prameňoch (historických i súčasných) a právnej literatúre, ako aj stručnosťou pasáží, v ktorých autori v záujme priblíženia určitých širších kontextov spracovaných právnohistorických problematík načrtávajú všeobecný dejinný vývoj Latinskej Ameriky, respektíve jej konkrétnych oblastí. Na druhej strane autori právne dejiny Latinskej Ameriky nespracovali vcelku, a to tak v územnom, ako aj vo vecnom zmysle – v rámci výkladu o koloniálnom období sa síce sústredili na verejno- i súkromnoprávne dejiny, no iba španielskej koloniálnej ríše v Amerike (vynechali teda tamojšie

¹ Pozri napríklad: PUCHOVSKÝ, Ján. *Právne dejiny ríše Inkov a miestokráľovstva Peru*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2010; VYŠNÝ, Peter. *Štát a právo Aztékov*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012; VYŠNÝ, Peter. *El derecho en Tenochtitlan. Aspectos jurídicos del orden social de una ciudad-estado prehispánica*. Praha: Leges, 2019.

portugalské i iné kolónie) a v rámci výkladu o nezávislých latinskoamerických štátoch sa venovali väčšinou iba ústavnoprávnomu vývoju iba niekoľkých z nich (Mexiko, Peru, Argentína, Kuba, Nikaragua). Hoci autori selektívne spracovanie témy monografie vhodne odôvodnili, k čomu sa ešte vrátíme, mali, podľa nášho názoru, upraviť názov monografie tak, aby presnejšie odrážal rozsah spracovania jej témy. Autori sa problematikou právnych dejín Latinskej Ameriky zaoberali už v skoršej monografii venujúcej sa predkoloniálnemu obdobiu.² Ich monografia, ktorú recenzujeme v tomto texte, tvorí akési pokračovanie a zameriava sa na koloniálne obdobie a obdobie nezávislých latinskoamerických štátov.

Recenzovaná monografia začína úvodom a teoretickou kapitolou s názvom *Právne dejiny Latinskej Ameriky v globálnej perspektíve*, v ktorých sa autori zaoberajú významom a metodológiou skúmania tejto oblasti právnych dejín. Monografia je následne rozdelená do dvoch samostatných častí skúmajúcich koloniálne obdobie a obdobie nezávislých štátov. Časť venovaná koloniálnemu obdobiu je rozdelená na dve kapitoly, z ktorých prvá sa po kratšom teoretickom úvode do problematiky obsiahlo zaoberá španielskou *conquistou* a kolonizáciou Ameriky. Autori tu popísali právny režim *conquisty* a kolonizácie Ameriky Španielmi vrátane dobového komplexného a heterogénneho, právneho i mimoprávneho zdôvodňovania alebo naopak spochybňovania legitimacy či, povedané dobovým jazykom, spravodlivosti *conquisty*. V druhej kapitole tejto časti sa autori zamerali po stručnej charakteristike historického vývoja a spoločenskej organizácie španielskych kolónií v Amerike najmä na španielsku koloniálnu správu, ako aj na viaceré právne systémy, ktoré platili popri sebe v španielskych kolóniách, pričom v stručnosti popísali aj vybrané súkromnoprávne oblasti i trestnoprávnu materiu. V druhej časti monografie sa autori zaoberali niektorými nezávislými štátmi v Latinskej Amerike, pričom ako prvé podrobne popísali Mexiko. V rámci tohto štátu charakterizovali najmä jeho bohatý ústavný vývoj, vrátane súčasne platnej ústavy a stručný priestor venovali aj vývoju kodifikácie občianskeho, obchodného, trestného a procesného (civilného i trestného) práva. Podobnú šablónu obsahujúcu ako ústavnoprávny vývoj, tak aj kodifikáciu súkromného a trestného práva, zvolili autori aj pri Argentíne. Naopak pri Peru, Kube a Nikarague sa zaoberali výhradne ústavnoprávnym vývojom a súkromnoprávna stať absentuje, pričom Kuba a Nikaragua je zároveň spracovaná podstatne stručnejšie v jednej kapitole, ktorá sa súhrnne venuje štátom so socialistickou orientáciou.

Z pohľadu stále pretrvávajúceho prístupu k dejinám práva ako národným dejinám, rešpektíve dejinám konkrétnych štátov, treba osobitne oceniť úvodnú kapitolu monografie s názvom *Právne dejiny Latinskej Ameriky v globálnej perspektíve*, kde sa síce autori venujú primárne významu a možnému spôsobu skúmania všeobecných a právnych dejín Latinskej Ameriky, no ich zdôvodnenie v mnohom presahuje takto úzko vymedzený rámec a je podľa nášho názoru v zásade aplikovateľný na akýkoľvek výskum v oblasti svetových právnych dejín. Autori totiž veľmi správne upozorňujú na skutočnosť, že právny, ale aj všeobecný dejinný vývoj akokoľvek definovanej oblasti, či už ide o územie, národný štát, civilizáciu alebo právny systém, sa nikdy nevyvíja oddelene ani od zvyšku sveta a ani od ostatných zložiek života či vedy. Napokon opodstatnenosť prístupu autorov k spracovaniu

² VYŠNÝ, Peter – PUCHOVSKÝ, Ján. *Právne dejiny Latinskej Ameriky: Predkoloniálne obdobie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020.

problematiky možno vidieť už len v tom, že autorom sa aj v tu recenzovanej monografii podarilo poukázať na význam právneho vývoja Latinskej Ameriky nie izolovaným skúmaním tohto práva, ktoré by azda nebolo až tak prínosné, ale práve zasadením tohto vývoja do širších súvislostí a globálneho dejinného kontextu.

Prínos monografie *Právne dejiny Latinskej Ameriky: Koloniálne obdobie a obdobie nezávislých štátov* možno totiž vnímať práve v dialektickom a interdisciplinárnom prístupe, v rámci ktorého autori skúmajú síce veľmi širokú problematiku, ktorú nezužujú, tak, ako to býva zvykom, na konkrétny úsek dejín či konkrétny inštitút, ale práve naopak, z v podstate celého diapazónu celého dejinného vývoja a právnych inštitútov vyberajú podstatu, ktorá je, práve vďaka svojmu stupňu abstrakcie a univerzálnosti, aplikovateľná nielen na oblasť Latinskej Ameriky, ale v podstate na akýkoľvek štátny útvar. V tomto zmysle by sa dalo tvrdiť, že kniha plní akúsi dvojité úlohu, na jednej strane informuje čitateľa o základnom dejinnom vývoji práva v oblasti Latinskej Ameriky, no robí to spôsobom, ktorým zároveň nastoluje a rieši aj univerzálnejšie otázky tohto dejinného vývoja. Práve vďaka širšiemu záberu monografie totiž možno v celosti skúmať niektoré aj pre Európu významné fenomény práva, ako napríklad ľudské práva, liberalizmus, nacionalizmus, štátne občianstvo či európanstvo, ktorých korene podľa niektorých bádateľov, siahajú práve do zámorských kolónií, ku ktorým môžeme zaradiť aj Latinskú Ameriku, a ktoré by v podstate nebolo možné skúmať pri užšom zameraní monografie, keďže takéto zúženie by nemohlo poskytnúť celostný pohľad na tento vývoj. Z uvedeného dôvodu možno zároveň vyzdvihnúť aj snahu autorov o interdisciplinárne zdôvodnenie javov popisovaných v monografii, keďže tieto, ako presvedčivo uvádzajú autori, neboli ovplyvnené len formálnym právom, ale aj právnou praxou, či úplne inými zložkami života spoločnosti, a to napríklad teológiou, filozofiou či ekonómiou.

Po úvodnej kapitole autori monografiu chronologicky rozdelili na dve časti, pričom v prvej sa venujú koloniálnemu obdobiu a v druhej časti obdobiu nezávislých štátov. Takéto rozdelenie sa javí ako vhodné a opodstatnené, pravda, autori, ako už bolo uvedené, nespracovali právne dejiny Latinskej Ameriky v rámci ani jedného obdobia ucelene.

V prvej časti sa autori zamerali na španielsku koloniálnu ríšu, známu aj pod dobovým názvom „Indie“, a to preto, že išlo o najväčšiu a v podstate aj o najvýznamnejšiu z koloniálnych ríš existujúcich v priestore Latinskej Ameriky, ako aj preto, že právny vývoj územia, na ktorom sa rozprestierala, bol v pomerne veľkej miere (nie však úplne) homogénny (prispela k tomu skutočnosť, že značná časť koloniálneho práva vznikla centrálné z jedného miesta, a to v koloniálnej metropole, t. j. v Španielsku). V druhej časti naopak autori popisujú vybrané štáty samostatne, čo je zasa dané postkoloniálnym, podstatne heterogénnejším vývojom práva v týchto novovzniknutých štátoch.

Prvá časť monografie, ktorá sa venuje koloniálnemu obdobiu, presvedčivo poukazuje na európske vplyvy na Latinskú Ameriku, ktoré však, ako upozorňujú aj autori, neboli jedinými, ktoré formovali podobu práva Latinskej Ameriky, no, čo je azda ešte významnejšie, poukazuje aj na opačný tok kultúrnej výmeny, v rámci ktorej sú aj európske právne dejiny ovplyvňované dejinným vývojom kolónií, respektíve že európsky a koloniálny vývoj nebol ani izolovaný a nešlo ani o jednostranný tok informácií, ale skôr o synergickú interakciu oboch kultúr, v rámci ktorej bol právny vývoj kolónií a Európy síce v zásade oddelený, no mnohoroako poprepájaný. Z pohľadu európskej právnej histórie pritom stoja za pozornosť viaceré problematiky spracované autormi. Predovšetkým ide o dobové extenzívne a nikdy jednoznačne neuzavreté diskusie o takzvaných spravodlivých a nespravodlivých tituloch, t. j. o juristických i metajuristických (napríklad teologických)

skutočnostiach, vo svetle ktorých sa španielska *conquista* a kolonizácia Ameriky a ich výsledok – existencia španielskej vlády nad Amerikou, konceptualizovanej ako *dominium*, javili ako spravodlivé (legitímne) alebo naopak ako nespravodlivé (nelegitímne). Ďalej ide o španielsku koloniálnu správu a právo, ktoré sú charakterizované objektívne – autori na jednej strane vyzdvihli ich značnú komplexnosť, no zároveň upozornili aj na problematiku ich fungovania v praxi. V neposlednom rade ide o právne postavenie jednotlivých kategórií obyvateľstva kolónií (Španieli narodení v Európe, kreoli, t. j. Španieli, respektíve belosi narodení v kolóniách, Indiáni, mestici a iní miešanci, čierni otroci), ktoré ponúka pomerne zaujímavý pohľad na vývoj ľudských práv a nielen právne, ale aj teologické, filozofické či ekonomické zdôvodnenie právnej nerovnosti tohto rôznorodého obyvateľstva v danej dobe. Za povšimnutie však určite stoja napríklad aj právne riešenia Španielov vo vzťahu k získaniu a správe kolónií, ako aj nastolenia práva, ktoré zaiste, vzhľadom na historický vývoj, predstavujú úspešný model správy takto rozsiahlych území z relatívne malého a vzdialeného centra, podobne, ako tomu bolo pri správe provincií Rómom. Opätovne aj pri tejto problematike zaujmú okrem iného širšie európske súvislosti, ako napríklad zdôvodnenie okupácie kolónií rímskym právom a *ius commune*, respektíve z pozície teológie.

Druhá časť monografie sa venuje obdobiu nezávislých štátov a skúma len niektoré, no autormi starostlivo vybrané štáty, a to Mexiko, Peru, Argentínu, Kubu a Nikaraguu. Opätovne by mohol mať čitateľ výhrady k prílišnému geografickému zúženiu problematiky, no je potrebné uznať, že z celého diapazónu štátov Latinskej Ameriky autori z ústavnoprávneho hľadiska, ktorému venovali najväčšiu pozornosť, opätovne vhodne zvolili reprezentatívnych zástupcov týchto štátov, keďže vybrané štáty predstavujú reprezentatívne formy štátu v rámci Latinskej Ameriky. Mexiko a Argentína predstavujú príklady federácií s prezidentskou formou vlády, budovaných podľa vzoru USA, ale zároveň sa vyznačujú istými špecifikami. Peru je naopak príkladom unitárneho štátu, kombinujúceho vo svojom ústavnom systéme prvky prezidentskej a parlamentnej formy vlády. Kuba a Nikaragua zasa reprezentujú štáty socialistickej orientácie, či už s pluralitným politickým systémom (Nikaragua) alebo so systémom jednej politickej strany v podobe blízkej štátom tzv. Východného bloku v 2. polovici 20. storočia (Kuba). Zatiaľ čo v prvej časti sa autorom javilo ako podstatné zamerať sa práve na interakciu kolónií a Európy vo vzťahu k vývoju práva, v druhej časti je pozornosť sústredená skôr na samostatný vývoj vybraných latinskoamerických štátov, pričom najzaujímavejší je vývoj ich štátneho zriadenia od osamostatnenia sa od Španielska až po súčasnosť, keďže tieto štáty prešli výrazným a turbulentným vývojom, ktorý síce v mnohom kopíroval vývoj európskych štátov v 19. a 20. storočí, no v mnohom sa aj odlišoval a prešiel v zásade opätovne celým spektrom tohto vývoja od demokratických občianskych štátov až po rôzne nedemokratické režimy a naopak. Pri Mexiku a Argentíne je zároveň uvedený aj stručný prehľad vývoja mimoústavných právnych odvetví, ktorý zaujímavo ilustruje svojbytný vývoj pôvodne prevažne európskeho práva na území Latinskej Ameriky a presvedčivo poukazuje na prístup k prenosu práva skôr ako k prekladu než prebratiu.

Hoci kniha jednoznačne spĺňa všetky atribúty monografie, či už ide o vedeckosť, bohatú bibliografiu alebo stupeň novosti poznatkov, text je veľmi zrozumiteľný a navyše autori podstatné časti textu zvyrazňujú, monografia teda môže byť využiteľná aj v rámci pedagogického procesu, čo ostatne spomínajú v jej úvode aj autori. Miernu výhradu možno mať, najmä vzhľadom na zamýšľané pedagogické využitie monografie, k absencii väčšieho počtu máp a tabuliek, o ktoré bola obohatená monografia týkajúca sa predkolo-

niálneho obdobia, a možno menej vhodný formát písma, respektíve veľkosti a rozloženia, ktorý mierne znižuje pôžitok z čítania. Ide však len o drobné nedostatky, ktoré nijakým spôsobom neznižujú vedeckú kvalitu diela.

Záverom možno zhodnotiť, že ide o veľmi zaujímavú knihu z oblasti právnych dejín Latinskej Ameriky, ktorá ako jediná na našom území mapuje právne dejiny tejto geografickej oblasti. Je ale pochopiteľné, najmä s poukazom na priekopnícky charakter monografie, že autori zvolili práve taký prístup, že poskytli čitateľovi zväčša len základné informácie, na ktorých bude môcť stavať pri ďalšom štúdiu či výskume, alebo len pri čítaní ďalších, možno už špecifickejších diel týchto autorov. Nateraz však ide o jedinečnú knihu, ktorá zaiste zaujme právnych vedcov a študentov práva, ale azda aj bádateľov v iných odboroch, či pre svoju pútavosť aj širšiu verejnosť.

Marek Prudovič*

* JUDr. et PhDr. Marek Prudovič, externý doktorand na katedre dejín práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: marek@prudovic.sk. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4661-9186>.